

УДК 343.98

Богданюк І. В., канд. юрид. наук, завідувач лабораторії
Харківського ХНДІСЕ,
Електронна адреса: bogdanyuk.hniise@gmail.com
Мирошніченко Р. Е., судовий експерт Харківського ХНДІСЕ,
Електронна адреса: miroshnichenko_hniise@ukr.net

ДЕЯКІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ПРИ ЕКСПЕРТНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ ПЕРЕВИЩЕНЬ НОРМАТИВІВ ГРАНИЧНО ДОПУСТИМИХ СКИДІВ ЗАБРУДНЮЮЧИХ РЕЧОВИН У ВОДНИЙ ОБ'ЄКТ

Діяльність щодо водокористування і охорони водних ресурсів регламентується широким за обсягом, професійно насиченим за змістом та багатобічним комплексом нормативно-правових, нормативно-технічних, нормативно-методичних та інших нормативних документів. Розслідування у цій галузі є особливо складними, трудомісткими і вимагають використання значного обсягу спеціальних знань з виробничого та міського водопостачання, каналізації та водовідведення, охорони та раціонального використання водних ресурсів, технічних засобів здійснення водокористування та водовідведення, хіміко-аналітичних вимірювань складу та властивостей вод, вимог до нормування відповідних показників та їх контролю тощо.

Найбільш відомими й поширеними випадками порушень законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів є ті, що зафіксовані у документах перевірок органів державного контролю (Державної екологічної інспекції України та місцевими Державними екологічними інспекціями (далі – ДЕІ)) та стали предметом досудового розслідування правоохоронних органів, розгляду у судах усіх інстанцій у справах з усіх форм судочинства (адміністративного, господарського, кримінального, цивільного, про адміністративні правопорушення). Експертна практика показує, що біля 40 % порушень, виявлених ДЕІ, становлять наднормативні скиди забруднюючих речовин із зворотною водою. Наслідки таких скидів підлягають оцінці заподіяних збитків відповідно до Методики [1].

Судова інженерно-екологічна експертиза (далі – СІЕЕ) з дослідження перевищень нормативів гранично-допустимих скидів (далі – ГДС) призначається при розслідуванні правоохоронними органами недотримань природоохоронного законодавства у частині охорони водних ресурсів; у судових справах за претензіями ДЕІ про відшкодування підприємствами збитків, заподіяних державі внаслідок наднормативних скидів забруднюючих речовин із зворотною водою; у судових справах щодо змісту та висновків документів, складених ДЕІ, за результатами проведених ними планових/позапланових перевірок.

Предметом СІЕЕ при дослідженні перевищень нормативів ГДС є фактичні дані та обставини про факт перевищення нормативів ГДС забруднюючих речовин із зворотною (стічною) водою.

Об'єктом СІЕЕ при дослідженні перевищень нормативів ГДС є документальні матеріали, у яких зафіксовані фактичні дані про обставини недотримання суб'єктами господарської діяльності умов екологічно безпечного скидання зворотної (стічної) води із забруднюючими речовинами у водні об'єкти.

Завдання СІЕЕ при дослідженні перевищень ГДС складається з трьох підзавдань:

– підзавдання 1: а) одержання підтвердження належності речовин, визначених перевіркою ДЕІ і за якими виявлялися наднормативні скиди, до категорії забруднюючих речовин відповідно до Методики [1] та законодавства; б) підтвердження фактів і характеристик наднормативного скидання суб'єктом господарської діяльності (водокористувачем) забруднюючих речовин у водний об'єкт;

– підзавдання 2: підтвердження правильності вихідних даних, прийнятих ДЕІ для розрахунку збитків, заподіяних водним об'єктам внаслідок наднормативних скидів забруднюючих речовин;

– підзавдання 3: підтвердження арифметичної коректності розрахунку збитків, виконаного за Методикою [1], яке здійснюється судовим експертом-економістом при проведенні комплексної судової інженерно-екологічної та економічної експертизи.

Наведені завдання (підзавдання) СІЕЕ при дослідженні перевищень нормативів ГДС не є остаточними та вичерпними, в ході подальших науково-методичних розробок вони можуть бути уточненими та розширеними.

Слід розглянути деякі особливості експертного дослідження перевищень нормативів ГДС.

Згідно з визначенням Методики [1] наднормативними скидами забруднюючих речовин у водний об'єкт з перевищенням ГДС вважаються:

- скиди зі зворотними водами забруднюючих речовин з перевищенням встановлених нормативів ГДС, що підлягають нормуванню згідно із законодавством, або таких, що не підлягають нормуванню згідно із законодавством;
- скиди забруднюючих речовин внаслідок порушення регламенту санкціонованого скиду зворотних вод з перевищенням за окремими показниками нормативів ГДС регламенту;
- скиди забруднюючих речовин внаслідок аварійного скиду зворотних вод;
- самовільний скид зворотних вод без дозволу на спеціальне водокористування.

Експертні дослідження щодо перевищень нормативів ГДС повинні проводитися у певній послідовності. У результаті узагальнення експертної практики пропонується наступний алгоритм проведення СІЕЕ при дослідженні перевищень нормативів ГДС:

- визначення водного об'єкта щодо якого суб'єкт господарської діяльності здійснює водокористування в частині скидання забруднюючих речовин із зворотною (стічною) водою;
- визначення відповідності документації суб'єкта господарської діяльності (водокористувача) та органу ДЕІ, що здійснює контроль, встановленим вимогам;
- загальне визначення категорії, причин, умов та обставин наднормативного скиду забруднюючих речовин із зворотною (стічною) водою;
- виявлення усього обсягу встановлених умов та нормативних вимог до скидання забруднюючих речовин із зворотною водою з контрольованого випуску підприємства у водний об'єкт;
- виявлення фактів наднормативного скиду забруднюючих речовин в елементарних подіях контролю зворотної води;
- виявлення часової структури наднормативного скиду забруднюючих речовин за тривалістю періоду порушення, складом речовинних епізодів;
- визначення характеристик наднормативного скиду забруднюючих речовин за масами та концентраціями щодо елементів часової структури періоду порушення.

Наведений алгоритм проведення СІЕЕ при дослідженні перевищень нормативів ГДС не є остаточним та вичерпним, в ході подальших науково-методичних розробок він може бути уточненим та розширеним.

Таким чином, висновок судової інженерно-екологічної експертизи з дослідження перевищень нормативів ГДС:

- ґрунтується на об'єктивних даних, отриманих шляхом застосування наукових методик з використанням можливостей технічних і природничих наук;
- містить фактичні дані, що мають доказове значення, які раніше не були відомі слідчому і/або суду до проведення судової інженерно-екологічної експертизи;
- може бути використаний для перевірки і оцінки більшості доказів, фактичних даних, встановлюваних показаннями свідків, потерпілого, підозрюваного, обвинувачуваного, речових доказів та інших документів;
- містить фактичні дані і обставини справи, що належать до певних сторін предмета доказування, які отримані шляхом застосування спеціальних знань у галузі інженерної екології.

Список використаних джерел:

1. Методика розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів (затв. наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 20 липня 2009 № 389). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0767-09> (дата звернення 15.02.2019)